

Barbie - od 1959. godine do danas

Jakelić, Lućana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:764367>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za komparativnu književnost

Barbie – od 1959. godine do danas

Diplomski rad

Mentor: Dr. sc. Maša Grdešić

Studentica: Lućana Jakelić

Zagreb, ožujak, 2024.

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu osvrnula sam se na najpoznatiju lutku na svijetu – Barbie. Ona je s vremenom postala puno više od same lutke. Kad je nastala 1959. godine njezina kreatorica Ruth Handler znala je da je ona bila dobra ideja, no nije ni slutila da će postati ikona popularne i konzumerističke kulture. Cilj ovog rada bio je obuhvatiti Barbien cijeli životni vijek te sve čime se bavila i u čemu se pojavljivala. Ali kako Barbie može baš sve, jednostavno nije moguće sažeti svaku stavku iz njezina životopisa. Zato sam se fokusirala na neke od najvažnijih etapa Barbiena života; njezino rođenje, tinejdžerske godine (u kojima će vjerojatno ostati zauvijek), njezine najteže trenutke koji su bili popraćeni optužbama da djevojčice uči svemu što je krivo poput konzumerizma, nezdrave slike o svom tijelu i slično. Osim toga osvrnula sam se na Barbien fizički izgled i poslovni život, a posebnu sam pažnju obratila na njezino pojavljivanje u literaturi i filmu.

Ključne riječi: Barbie, Ken, Matell, Ruth Handler, konzumerizam, feminizam, film, časopis

SADRŽAJ

Uvod	1
Začetak ideje	2
Nastanak Barbie i Kena	4
Barbie na meti kritika	6
Barbie filmovi i odnos spolova	12
Barbie u književnosti	17
<i>Barbie</i> , red. Greta Gerwig (2023)	20
Zaključak	27
Literatura.....	28

UVOD

Za početak ovog rada iskoristila bih podatak koji sam pronašla u knjizi *Barbie's Queer Accessories* Erice Rand, a to je da se 1992. godine u svijetu jedna Barbie lutka prodavala svake dvije minute. Pritom nisu samo djevojčice bile lude za njom. Ta je lutka, veličine nešto manje od tridesetak centimetara, zadivila i odrasle, muškarce i žene. Barbie je uvijek imala svoje fanove, ali i „hejtere“. Ova prva skupina smatrala je da Barbie služi da bi djevojčicama probudila maštu te ih ohrabruje da budu što god žele, dok je druga skupina smatrala da je Barbiena uloga ograničavanje djevojčica i žena te nametanje određene uloge koju moraju ispuniti. Ipak, koliko god su Barbie trpali u ulogu tradicionalne djevojke pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća, za Ruth Handler ona je bila simbol neovisne i samostalne žene. Njezina je želja bila da ta poznata lutka potakne maštu djevojčicama diljem svijeta, kao i njezinoj kćeri Barbari. Naime, do prve Barbie lutke, djevojčice su se mogle igrati isključivo s lutkama bebama pri čemu su bile prisiljene glumiti njihovu majku. Handler je zato željela napraviti lutku koja bi dozvolila djeci da maštaju o svom tinejdžerskom ili odraslom životu koji se ne bi sveo isključivo na majčinstvo. Stoga Barbien cilj nije bio ohrabrivanje djevojčica da požuruju djetinjstvo i željno iščekuju adolescenciju, već njihova emancipacija. U ovom radu tako ću se osvrnuti na pozitivne i negativne kritike, a potom i na sve (koliko je moguće) što ima veze s Barbie, od crtanih i animiranih filmova, časopisa, preko igračaka do filmova. Osim toga, analizirat ću Barbie i kao feministicu, ali i odnos feminizma prema njoj.

ZAČETAK IDEJE

Ideja Barbie lutke počela je nastajati u pedesetim godinama dvadesetog stoljeća. Ruth Handler je prije stvaranja lutke bila poslovna žena, potpredsjednica tvrtke Mattel u kojoj se uspješno bavila marketingom i menadžmentom tada još mlade tvrtke u usponu. Mattel je nastao 1945. godine, a Handler je otpočetak tamo uspješno „operirala“ i donosila sve važne odluke te firme.

Bila je iza velikog okruglog stola – njezin rotirajući telefon bio joj je s jedne strane, a pepeljara blizu njezine desne ruke – ona je vodila posao Matella. (...) Njezin život ostavljao joj je malo vremena za sanjarenje o novim igračkama, no ipak ju je zabljesnula nova ideja i imala je osjećaj da je jedna od dobrih. Ova ideja nije bila nimalo nalik popularnim Matellovim igračkama po kojima je firma bila poznata – poput puški i glazbenih igračaka. (Gerber, 2019: 11)

Handler je u Mattelu radila sa suprugom Elliotom Handlerom. On je bio zadužen za dizajn igračaka, a Robin Gerber u svojoj knjizi *Barbie Forever* navodi kako je bio poznat po tome što bi često crtao po ubrusima, stolnjacima i svemu što bi mu došlo pod ruku. Tijekom pedesetih godina Mattel je pod njegovim vodstvom stvorio poznate igračke kao što su glazbeno jaje (eng. *musical egg*), glazbeni sat (eng. *musical clock*), gitaru s likom Mickeyja Mousea (eng. *Mousegetar*), trkači automobil (eng. *Boneville racing car*) i još mnogo toga. No jednu vrstu igračaka Mattel nije proizvodio – lutke. Dizajnirali su, doduše, kolijevke i namještaj za lutke, ali ne i ono što je Ruth Handler zamislila. Nakon Drugog svjetskog rata djevojčice su imale priliku igrati se samo s lutkama bebama te bi s njima kopirale ono što su vidjele kod svojih majki – roditeljstvo. Handler je to primijetila, a usto je obraćala pažnju i na ono što je njezina kći Barbara preferirala. Ona bi naime svaki put u trgovini otišla do papirnatih lutaka (slika 1) kojima je mogla mijenjati odjeću i koje su bile zrelije i odraslije. Te su lutke doslovno bile papirnati izresci s likom žene koja je bila u kupaćem kostimu i donjem rublju. Da bi se lutka mogla obući, bilo je potrebno pažljivo izrezivati odjeću koja bi se potom prilično nestabilno zalijepila na papirnatu lutku. To je Ruth Handler potaklo na razmišljanje – tražila je nešto što bi moglo pomoći djevojčicama da se igraju sa svojim snovima i ambicijama.

Dok je gledala, Ruth se pitala, *Zašto ove djevojčice nemaju pravu lutku da ožive svoje fantazije? Koliko bi njihova igra bila bogatija da su lutke koje drže bile trodimenzionalne, s odjećom za odrasle na odrasloj figuri?* (Gerber, 2019: 21)

Napokon je svoju ideju prenijela kolegi, partneru i suprugu Elliotu koji je u nju uvijek vjerovao i podupirao je iako je bila žena u firmi punoj muškaraca. On je prenio njezinu ideju u svoj sektor gdje se dvadeset inženjera, mahom muškaraca, složilo u jednome, a to je da majke nikad ne bi svojim kćerima kupile odraslu lutku s grudima. Ipak dizajn i kreacija igračaka nisu bili njezino područje, pa su je vratili tamo gdje i pripada, u ured gdje donosi sve važne odluke za tvrtku, zaboravljajući pritom da je majka djevojčice koja joj daje izravan uvid u to što djevojčice žele (Gerber, 2019: 11-21).



Slika 1. Primjer papirnate lutke iz četrdesetih godina (Gerber, 2019: 20)

NASTANAK BARBIE I KENA

Godine 1955. u Hamburgu je nastao proizvod koji je imao veliki utjecaj na nastanak Barbie lutke. Karikaturist Reinhard Beuthien za njemački *Bild Zeitung* stvorio je lik Lilli (slika 2) koja je ubrzo „oživjela“ i postala trodimenzionalna lutka. Imala je platinasto plavu kosu u visokom repu, šiške, oči ukrašene tušem i žarko crvene usne. Lilli je bila *golddiggerica*¹, egzibicionistica s niskim moralom koju je zanimalo samo bogatstvo muškarca, dok za izgled nije marila, navodi M.G. Lord u knjizi *Forever Barbie*.

U jednoj tipičnoj crtanoj sličici, Lilli je prikazana kako u prijateljičinom stanu prekriva svoje tijelo novinama. Opis: „Posvađali smo se i on je uzeo natrag sve poklone koje mi je dao.“ U drugoj sličici, policajac ju upozorava kako je njezin dvodijelni kupaći kostim ilegalan na šetalištu. „Oh“, odgovorila je, „i koji bih dio, po vašem mišljenju, trebala skinuti?“ U još jednoj, ona izvikuje svoj broj telefona prijateljici nadajući se da će ga čuti i muškarac bogatog izgleda u blizini. (Lord, 2004: 36)

Za razliku od Barbie, Lilli nema zakrivljeno stopalo koje pristaje cipeli na petu, točnije ona uopće nema stopalo. Njezine su noge sljubljen s crnim lakiranim *stiletto* cipelama koje se ne mogu skidati da bi, poput Barbie, bila balerina, tenisačica ili bilo što drugo što poželi. Sve to dokazuje kako, koliko god bila slična Barbie, Lilli nije bila namijenjena djeci, već odraslim muškarcima. Poput Barbie lutke i Lilli je imala raznoliku garderobu za razne (odrasle) prigode; poput odlaska u bar ili pak za privatna druženja. U pitanju su bile čipkaste zavodljive haljine ili haljine s velikim izrezom na leđima (Lord, 2004: 36-38).

Ruth Handler je Lilli prvi put vidjela dok je bila na obiteljskom odmoru u Švicarskoj. Bila je u kupnji i zapela joj je za oko lutka slična onoj koju je pokušala stvoriti u Mattelu. Njezina kći Barbara tad je već bila u tinejdžerskim godinama i htjela je kupiti lutku da krase njezinu sobu, vrijeme igranja s lutkama ipak je za nju već prošlo. Kako je Handler bila u firmi punoj muškaraca koji su svi tvrdili da odrasla lutka s grudima ne bi dobro prošla kod roditelja, Ruth je zaključila: „Iskreno, mislila sam da su svi bili prestravljeni od same pomisli da naprave lutku s grudima.“ (Lord, 2004: 41). Ipak, kad su njezini muški kolege uvidjeli da bi slična lutka mogla postići uspjeh dali su je kopirati, uz nekoliko izmijenjenih detalja poput šminke i tijela – naime htjeli su da njezini udovi budu pomični – i to je bila prva takva lutka. Osim toga, već i prije nego je bila na tržištu, Barbie je imala raznovrsnu garderobu. Bila je spremna za plažu, skijanje, pa čak i spavanje.

¹ eng. *golddigger* (kopač zlata) – sponzoruša

Takozvani radnici „*homework people*“ koji su se mučili u kućama oslijepili su tako da bi Barbie mogla nositi taft. Izboli su iglama svoje prste samo da bi ona mogla ići na skijanje. Njihova su leđa bila pogrbljena i uništena da ona ne bi morala spavati gola. Oni su bili originalni Barbieni robovi. (Lord, 2004: 46)

Stigla je zima 1959. godine i Barbie je bila spremna za javnost. Prvi se put pojavila na Američkom sajmu igračaka u New Yorku. Iako je bila zima, Barbie je bila u crno-bijelom kupaćem kostimu, onom u kojem ju je Margot Robbie utjelovila u filmu šezdesetak godina kasnije. Začudo nitko nije burno reagirao na ovu polugolu lutku, a Lord kaže da bi razlog tome mogao biti taj što su na Sajmu radile djevojke koje su, umjesto Barbie, privlačile mušku pažnju. Došlo je proljeće, Barbie i dalje nije osvojila publiku, ali kad je stiglo ljeto i završila škola, Barbie je nestala s polica (Lord, 2004).

Barbie nije imala roditelje, djecu ni supruga, nije imala nikakvu obvezu prema muškarcu ili obitelji, nije morala biti domaćica, mogla je biti što god želi. Lord čak napominje kako je Ruth Handler odbila ideju da Barbie dobije usisivač jer ona nije morala raditi kućanske poslove. Iako Barbie nije imala obveze prema muškarcu, ipak je 1961. godine dobila dečka – Kena. Mattel nije htio proizvesti mušku lutku jer su one dosta loše prolazile na tržištu, ali kupci su silno željeli da Barbie ima dečka jer ona ipak uči djevojčice o svemu što žena može i treba imati, a jedna od važnijih stvari u pedesetima bio je partner. Ipak, našoj junakinji on nije bio prijeko potreban, kako kaže Lord, bio joj je samo modni dodatak (Lord, 2004: 23).



Slika 2. Prva Barbie lutka (lijevo) i Lilli (desno) (*Business Insider*, 2023)

BARBIE NA METI KRITIKA

U sedamdesetim godinama dvadesetog stoljeća feministički pokret počeo je utjecati na Barbie. Kad su stjuardese poznate zrakoplovne kompanije Transworld Airlines počele biti glasne zbog seksizma koji su doživljavale na poslu, priključila se i Barbie. I to na vrlo nekonvencionalan, a opet tako jednostavan način – dobila je ravna stopala. To je bilo revolucionarno, ali Mattel ih nije uspio predstaviti na pravi način i iako je Barbie sada mogla marširati sa ženama, one su na potpuno drugi način shvatile ovu poruku. Lord navodi: „Njezina stopala bila su samo još jedan 'pozerski' element njezina 'pozerskog' tijela. To je bilo gotovo sarkastično“ (Lord, 2004: 91).

Tako je Mattel postao meta kritike zbog seksizma te su bili optuženi da lutka poput Barbie ohrabruje djevojčice da se poistovjećuju s lutkom i da se smatraju pukim seksualnim objektom čija je jedina svrha da bude domaćica. Lord navodi kako bi Barbie, da su feministice prihvatile njezin revolucionarni čin ravnih stopala, možda imala bitno drugačiji predznak. Ali Barbie se poraženo vratila na vrhove prstiju i doživjela vjerojatno najteži period Mattela. Ruth Handler borila se s rakom dojke, Mattel se suočavao s raznim financijskim problemima, jedna od tvornica u kojoj se proizvodila Barbie zapalila se, klijenti su počeli otkazivati narudžbe i tako je početak sedamdesetih godina za Mattel postao poražavajući, a neki su čak govorili da je Barbie umrla (Lord, 2004).

Iako su sedamdesete na početku bile teške za Barbie, 1976. bila je malo blaža. Ljudi su počeli politiku stavljati u drugi plan i ponovno su se okrenuli plastici.

Zaraženi bolesti zvanom „Groznica subotnje večeri“, napuštali bi svoje domove kad je zalazilo sunce, svjetlucajući s hrabrim neprirodnom svjetlucanjem poliestera. Fizički energizirani i mentalno narkotizirani vrtjeli su se na lucitnim plesnim podijima koji su eksploatirali svjetlo sjajnih boja. Njihova su srca kucala, njihovi su se udovi njihali, a njihove oči su bivale rasječene ritmom disko ploča: „*Get down. Boogy, oogy, oogy*“ (Lord, 2004: 101)

Disko, glazba i svjetla bili su sloboda. Manhattanski Studio 54 bio je u punom cvatu, svi su žudili za diskom, ali samo su mu odabrani mogli pristupiti. Barbie je bila jedna od njih. Nakon osamnaest godina postojanja i ona je postala svojevrsni *celebrity*. Kao i većina svjetski poznatih žena, Barbie je počela još više ulagati u svoj izgled, a naposljetku je podlegla i nekim promjenama. Naime, lutka je postala veća za nekoliko centimetara i dobila je nove crte lica te je, kako Lord kaže, postala „zaštitno lice diska“ (Lord, 2004: 102“). Osim toga dobila je novi roza automobil *Star 'Vette* kao i takozvani *Star Traveler* kamper te kozmetički butik.

Barbie je postala prava zvijezda, odnosno *SuperStar*. To je bitno promijenilo odnos djevojčica prema novim lutkama. Barbie je i dalje funkcionirala kao objekt kroz koji su djevojčice maštale o svojoj budućnosti, ali sada je nosila „teret“ slave, a djevojčice su stoga počele misliti da u budućnosti obavezno moraju biti bogate i slavne poput svoje junakinje. Iako je Barbie sedamdesete započela na meti kritika, do 1979. godine Barbie SuperStar pomogla je Mattelu da uvelike smanji dugove s početka desetljeća (Lord, 2004).

Početak osamdesetih na tržište su došle i crnačke i latinoameričke lutke. Potonja nije baš dobro prošla jer je, kako kaže Lord, izgledala kao da je ispala iz amaterske produkcije opere *Carmen* (Lord, 2004: 107). No na Barbien uspjeh to nije puno utjecalo zato što je profitirala na drugi način. Naime, *baby boomeri* ili bolje rečeno *baby boomerice* koje su se kao djevojčice igrale s Barbie sad su postale žene i počele dobivati djecu. Logičnim slijedom događaja sad su ta djeca postala glavni potrošači i zbog toga je nastala lutka zvana Moja Prva Barbie (eng. *My First Barbie*) koja je bila lakša za korištenje jer su ciljana publika bile dvogodišnjakinje. Ipak, 1983. godine Barbie lagano upada u probleme zbog kojih je se dan danas kritizira, a to je njezino tijelo. Kako Lord navodi, u osamdesetim se godinama izuzetno pazilo na prehranu i iako su odrasli, u strahu od debljanja, konzumirali što zdravije namirnice, djeci je ipak bio draži *fast food*. Tako je Barbie dobila McDonald's štand s hamburgerima (takozvana *Barbie Loves McDonald's*) nakon čega je (logično) uslijedila *Great Shape Barbie* (slika 3) u trikou za vježbanje, grijačima i cipelama za trening. Međutim, Barbie nije trebao trening, ona je „prirodno“ imala zavidnu liniju. U svojim se počecima Barbie modelirala prema slavnim ženama, no sada se sve preokrenulo: žene su se počele „modelirati“ prema Barbie: „Ali transformiranje tijela – gipke i savitljive organske tvari – u plastiku nije lako“ (Lord, 2004: 109). To je nadahnulo Mattel da djevojčicama pokaže kako da dođu u formu i proizveli su *Great Shape Dolls* koje su dolazile s priručnicima za koje Lord kaže da su izgledali poput uputa za domine.

Ispod slike zgrčenog Barbienog tijela stoji uputa: „Natjeraj je da učini vježbu škarica.“ Ispod Kena, koji je ukipljen, poput psa na sve četiri: „Natjeraj ga da radi sklekove.“ I iznad Skipper, koja izgleda kao da se pokušava vući po podu sa slomljenom nogom: „Natjeraj je da radi ekstenzije leđa.“ Lutke su čak upakirane sa knjižicom dijagrama da bi se osigurali da rade svoje „vježbe“. (Lord, 2004: 109)

I dok djevojčice zamišljaju svoju budućnost kroz Barbie, mogu se vidjeti poput trenera, ali i poput onoga tko trenira. No, osamdesete ipak nisu krive za opsesiju linijom i vježbanjem, već, navodi Lord, 1992. godina kad je Barbie izbacila vlastiti video za trening. Stvar koja je

najviše zabrinjavala bila je Barbiena figura i težina. Naime, ona ima proporcije nekoga tko se bori s poremećajem prehrane. Lord navodi kako je grupa znanstvenika u Sveučilišnoj bolnici u Helsinkiju procijenila da bi Barbie, kad bi se njezine mjere prenijele u veličinu stvarne osobe, bila toliko mršava da bi joj izostajale i menstruacije – njezinu usku struku i udubljenom truhu nedostajalo bi čak 17 do 22% tjelesne masnoće koja je ženi potrebna da ima uredan menstrualni ciklus. Kako je jedan od simptoma anoreksije upravo izostanak menstruacije, mogli bismo pomisliti da se Barbie, uz sve navedeno, izgladnjuje, a to neizbježno utječe na njezine najmlađe konzumentice (Lord, 2004).



Slika 3. Great Shape Barbie i teretana iz 1983. godine (Etsy)

S druge strane, Alan Swedlund i Jaqueline Urla, profesori sa Sveučilišta Massachusetts, zamolili su svoje studente da usporede Barbienne mjere s mjerama prosječne mlade Amerikanke. Za analizu su koristili primjerke nekoliko lutaka: Barbie iz šezdesetih i devedesetih, četiri Barbie lutke iz sredine sedamdesetih, tri Kena, dvije Skipper (Barbienu sestru), Scooter (Skipperina prijateljica) te nekoliko Barbienih i Kenovih prijatelja. Ovdje ću prikazati mjere Glitter Beach Barbie i Glitter Beach Kena iz 1992. godine naspram prosječnih mjera iz 1998. godine.

MJERE	GLITTER BEACH BARBIE	PROSJEK
Visina	177,80 cm	162,56 cm
Obujam prsa	88,90 cm	90,68 cm
Obujam struka	50,80 cm	78,74 cm
Obujam kukova	82,55 cm	96,77 cm
Širina kukova	29,46 cm	32,26 cm
Obujam bedara	48,90 cm	58,04 cm

(Swedlund, Urla, 1995:295)

MJERE	GLITTER BEACH KEN	PROSJEK
Visina	182,88 cm	175,26 cm
Obujam prsa	97,54 cm	99,06 cm
Obujam struka	73,15 cm	84,07 cm
Obujam kukova	91,44 cm	98,30 cm
Širina kukova	30,40 cm	34,20 cm
Obujam bedara	51,82 cm	59,64 cm

(Swedlund, Urla, 1995:295)

Iz ovoga zaključuju kako su Barbiene mjere na granici s nemogućim te prikazuju imaginarnu nedostižnu „ljepotu“, i to je ono što zabrinjava feministice, kažu Swedlund i Urla. Na sve kritike na račun Barbienih mjera i težine Swedlund i Urla odgovaraju s tvrdnjom da je Barbie – fantazija.

Barbie je fantazija: fantazija čiji je odnos prema hiperprostoru konzumerističkog društva višestruk. Što je s užicima Barbie tijela? Koja bi alternativna značenja moći i samomodeliranja njezino mršavo tijelo moglo imati za žene/djevojke? (Swedlund i Urla, 1995: 279)

Swedlund i Urla su Barbie vidjeli kao lutku tinejdžericu koja vrlo mudro balansira između dobre djevojke i atraktivne plavuše, i na neki način obuhvaća oboje. Ona je naposljetku predstavljala mladu djevojku, konzumeristicu, pripadnicu srednje klase koja je najviše od svega obožavala šoping, pidžama partije i roštilj s prijateljima. S vremenom je Barbie izašla iz trgovina, preselila se na papir i ekrane; tako su došli Barbie crtani filmovi, časopisi i reklame. U časopisima smo tako mogli vidjeti Barbien prepun raspored koji se sastojao od sastanaka s dečkima (najčešće Kenom), maturálnih večeri i vjenčanja. Naravno, prije svakog događaja

Barbie se morala i dotjerati. Tako su časopisi nerijetko donosili savjete o pranju kose, šminkanju i stiliziranju odjeće. Tako su djevojčice mogle učiti o važnosti higijene, ali i određenim pravilima, odnosno društvenim konvencijama koje nalažu kako se obući i pripremiti za koji društveni događaj.

Osim gustog rasporeda, Barbie je imala i toliko karijera da su Swedlund i Urla naveli časopis *Harpers* koji je u kolovozu 1990. godine objavio popis nekih Barbienih zanimanja. Usto sam se poslužila i svibanjskim izdanjem britanskog *Vogua* iz 2010. godine.

1959. godine do danas – manekenka

1961. godine do danas – balerina, medicinska sestra, pjevačica

1961. do 1964. godine – stjuardesa (American Airlines)

1965. godine – astronautkinja, učiteljica, modna urednica

1966. godine – stjuardesa (Pan Am)

1973. godine – kirurginja

1976. godine – olimpijska sportašica

1984. godine – trenerica aerobika

1985. godine – TV novinarka, modna dizajnerica, direktorica poduzeća

1988. godine – dizajnerica parfema

1989. godine do danas – volonterka za prava životinja

1991. godine – pilotkinja

1993. godine – vojnkinja

1996. godine – gimnastičarka i veterinarica

1997. godine – stomatologinja

2004. godine – kandidatkinja za predsjednicu

2005. godine – TV producentica

2010. godine – računalna inženjerka, rock zvijezda, snowboarderica

(Swedlund i Urla, 1995; Milligan u *Vogue*, 2010)

Zanimljivo je bilo, navode Swedlund i Urla, kako su se Barbie u liječničkoj i astronautskoj uniformi prodavale osjetno lošije od ostalih. I unatoč apelima da Barbie bude progresivna i moderna, javnost je uvijek žudjela za već spomenutom Barbie fantazijom. Potrošači i potrošačice htjeli su blještavilo, šljokice i glamur. No cijela poanta Barbie lutke jest da djevojčicama dokaže da mogu biti sve što žele. Uz Barbie djevojčice su mogle maštati, bilo da su htjele biti balerine bilo pilotkinje (Swedlund i Urla, 1995).

BARBIE FILMOVI I ODNOS SPOLOVA

Da Barbie zaista može sve, djevojčicama dokazuju Barbie animirani filmovi koji su često nastajali po poznatim baletima, književnim djelima, bajkama ili narodnim pričama – slično kao kod Disneyjevih crtanih filmova. Međutim između Mattelovih i Disneyjevih filmova postoji bitna razlika. *Pepeljuga*, *Snjeguljica*, *Trnoružica*, a kasnije i *Ljepotica i Zvijer*, *Mala sirena* i *Aladin* sve su temeljene na patrijarhalnim folklornim djelima, piše Julie Still u svom članku „Feminist Barbie“ (2010). Glavne junakinje ovih priča, često spomenute u samom naslovu, pasivni su likovi koji čekaju da ih spase muškarci, mahom prinčevi koji se moraju boriti protiv zmajeva, vještica ili zlih maćeha i osigurati im sreću do kraja života. Jedan od najbizarnijih „sretnih završetaka“ onaj je u *Maloj sireni* kad se Arielle odrekne glasa da bi mogla živjeti u istom svijetu kao i njezin odabranik. Osim toga, predmet čestih kritika ovih najpoznatijih bajki jest činjenica što je u svakom od ovih crtanih filmova u glavnom fokusu romana gdje princ mora osvojiti (najčešće) princezu koja je ponekad toliko bespomoćna da ju moraju spašavati ptice i miševi (Still, 2010).

S druge strane, Mattelovi animirani filmovi imaju nešto drugačiji pristup svojim junakinjama. Zanimljivo, u svakom filmu glavna je glumica – ista – visoka, vitka plavuša. Neki od filmova čak započinju s istom tom glumicom koja predstavlja suvremenu Barbie. Ona pritom svojoj mlađoj sestri, djevojčici Shelly, priča priču o djevojci koju ćemo potom vidjeti u filmu. Kako Barbie može biti sve, tako u svakom uvodu u film Barbie i Shelly rade nešto drugo. Primjerice, u filmu *Barbie u Krcko Oraščiću* (2001) uči svoju mlađu sestru plesati balet, dok ju u *Barbie: Matovilka* (2002) uči crtati. Shelly se pritom bori s neuspjehom ili manjkom inspiracije pri čemu joj Barbie pomaže pričanjem priče o Klari i Orašaru, odnosno Matovilki koja je zatvorena u svom dvorcu nacrtala čaroban crtež. Kako je Barbie sad već *celebrity*, Julie Still navodi da ovu tinejdžericu nikad nećemo uhvatiti u nedoličnom ponašanju, niti je vidjeti kako stari ili se drastično mijenja, poput drugih tinejdžerskih zvijezda. Možda će dobiti drugačiju frizuru ili boju kose za potrebe filma, ali će zauvijek biti dugonoga plavuša savršenog tena (Still, 2010).

U nastavku ću se osvrnuti na odnose spolova u filmovima *Barbie u Krcko Oraščiću* (2001), *Barbie: Matovilka* (2002), *Barbie na labuđem jezeru* (2003), *Barbie – Princeza i skitnica* (2004), *Barbie i dvanaest rasplesanih princeza* (2006), *Barbie u božićnoj priči* (2008) te *Barbie i tri mušketira* (2009).



Slika 4. Barbie vs. Disney naslovnice (IMDB, Amazon)

U Barbie filmovima vrlo je jasno tko je „zvijezda“ filma i ona je uvijek na naslovnicama DVD-a ili VHS kazeta, dok Disneyjeve princeze često dijele naslovnicu sa svojim odabranikom koji ih drži u zagrljaju (slika 4). Barbie, s druge strane, društvo na naslovnici mogu praviti ženski likovi ili životinje, ali nikako muškarci. Uostalom, kaže Still, kako su muškarci samo Barbieni *sidekicks*,² baš poput Kena, na kojeg neodoljivo podsjećaju svi likovi koji su bili Barbieni odabranici. No, iako „Kenovi“ nama nikad nisu u primarnom fokusu, Barbie za njih uvijek ima ljubav i suosjećanje te ono što je, kako kaže Still, u „ženskoj prirodi“, a to je pomaganje muškarcu da vrati svoju muškost ili da popravi ono što ne može sam. Primjerice, u *Barbie na labuđem jezeru* (2003) princ Daniel mora pronaći nevjestu da bi njegova majka mogla sići s prijestolja i svoje zlatne godine provesti uz unučad, dok je u filmu *Barbie: Matovilka* (2002) princ Stefan zabrinut za sudbinu dvaju kraljevstava koja ratuju. Iako oni naposljetku žele spasiti Barbie, ona zapravo spašava njih. Princ Daniel tako ne mora silom naći nevjestu jer je, srećom, upoznao Barbie Odette, dok princ Stefan ne mora brinuti o ratovima jer je Barbie Matovilka pomirila dva kraljevstva. Iako ove dvije priče završavaju

² eng. prislan prijatelj, pratilac

vjenčanjem, to nije uvijek slučaj i Barbien cilj nikad nije bila udaja, niti je Barbie ikad bila pasivna poput Disneyjevih princeza. Ona je uvijek u nekoj avanturi koja nerijetko uključuje opasne situacije i rješavanje zapetljanih problema (Still, 2010).

U *Barbie u božićnoj priči* (2008) čak i nema muškarca s kojim ide kroz film, a na kraju svoj sretan kraj nalazi s prijateljicom iz djetinjstva. S druge strane muški lik u *Barbie u Krcko Oraščiću* (2001) uz nju doživljava transformaciju, i to doslovnu. Naime, princ Erik je pretvoren u drvenog Orašara kojem jedna ruka ne funkcionira i visi s njegova tijela jer je odbio prijestolje i pritom sve razočarao. Barbie Klara mu pomaže i vraća ga u ljudsku formu, pri čemu Orašar ponovno dobiva poštovanje onih koje je razočarao. No, on ne dopušta da se zanemari i Barbiena žrtva te naglašava kako je ona zaslužna za avanturu koju su prošli i koja mu je vratila ljudskost i muškost. Ona je čak svoje muške kolege u nekoliko navrata spasila oslobodivši ih iz tamnice i pobijedivši kralja miševa kojeg je udarila svojim „ženskim“ oružjem, cipelom. I to tako često biva s Barbie. Barbie Korina u *Barbie i tri mušketira* (2009) postaje „mušketirka“ i mačevanjem spašava princa od pohlepnog savjetnika Filipa. Također, u filmu *Barbie: Matovilka* (2002) ona samu sebe spašava, bez princa, uz pomoć svojih prijatelja zmaja i zeca, zatvorivši zlu maćehu Mutimiru u toranj bez izlaza u kojem je Barbie Matovilka provela gotovo pola života, dok Barbie Genevieve u *Barbie i dvanaest rasplesanih princeza* (2006) svoju zlobnu rođakinju koja je htjela preuzeti kraljevstvo kažnjava čarolijom da vječno pleše.

Tako je, za razliku od Disneyja, kod Mattela Barbie ona koja spašava. Ona nije nesretna u ljubavi i ne čeka svog princa da bi dobila sretan završetak. Ima prijatelje, doduše često životinje, ali i hobije ili poslove. Primjerice, Barbie Matovilka slika, Barbie Odette radi u obiteljskoj pekari, Barbie Ana Marija je princeza dok je njezina dvojnica Erika krojačica kojoj je hobi pjevanje, a Barbie Eden je pak kazališna pjevačica. I one se, za razliku od Disneyjevih princeza, neće odreći svojih karijera da bi osvojile muškarca. Barbie Ana Marija u *Barbie – Princeza i skitnica* (2004) svoje kraljevske dužnosti shvaća vrlo ozbiljno, toliko ozbiljno da se na svoju veliku nesreću bila spremna udati za princa kojeg još nije ni upoznala samo da spasi kraljevstvo od siromaštva. Srećom, njezina ju je sposobnost spasila od te naprasne udaje jer je naučila ponešto o geologiji i shvatila da je kraljičin savjetnik potkrada i dovodi kraljevstvo u bankrot. Nasuprot njoj, Barbie Genevieve zajedno sa svojih jedanaest sestara ne predstavlja baš zavidan primjer toga kako bi se kraljevna trebala ponašati. No, spasiivši svog oca od sigurne smrti, sve su odlučile shvaćati svoje dužnosti ozbiljnije. A kad je Barbie Korina napokon postala „mušketirka“, morala je zbog dužnosti odbiti prinčev poziv za druženje i

odgovorno otići spasiti kralja. Za Barbie karijera je na prvom mjestu. Mogli bismo reći da je Barbie karijeristica, ali zato nije žrtvovala ljubav, već ju je na neko vrijeme stavila na čekanje. Tako je Barbiena dvojnica Erika odlučila da mora otići vidjeti svijet prije nego se skrasi s princem, a nakon nekog vremena vratila se i vjenčala.

Ono što je zajedničko Mattelovim i Disneyjevim filmovima jest činjenica da su Barbie junakinje redovito bez majke, ali često se uz njih nađe snažan ženski lik kao Klarina teta Drosselmeyer u *Orašaru*. Ona je neudana žena koji voli avanture i putovanja te svojoj nećakinji daruje drvenog Orašara koji joj pruži nezaboravno putovanje, iako je ono bilo samo u snovima. No to nije kraj jer teta Drosselmeyer kao da je vidjela što se dogodilo u snovima te je pozvala na večeru mladića koji izgleda poput princa iz Klarinih snova. Pritom joj uputi značajan pogled što odaje koliko prisnu i prijateljsku vezu imaju teta i nećakinja. Osim snažnih ženskih figura jako su česte, usudila bih se reći najčešće, snažne, ali zlobne ženske figure. Kod Disneyja to su bile Pepeljulina Pomajka, Snjeguljičina Zla kraljica, Trnoružičina Zlurada te Ariellina Ursula, dok su kod Barbie Matovilke to Mutimira, a kod Barbie Genevieve kneginja Rowena. Mutimira je bila žena puna tuge i ljutnje te je zbog neuzvraćene ljubavi otela kćerku kralja Wilhelma, Matovilku. Iz osвете ju je držala u visoku tornju bez vrata i uskraćivala joj je sve „male“ stvari koje ju čine sretnom, poput slikanja. Bila je ljubomorna jer je Barbie, iako je zatvorena, bila sretna (koliko je mogla biti) i imala je prijatelje, zeca i zmaja. S druge strane, kneginja Rowena nije patila od neuzvraćene ljubavi, već je bila pohlepna. Sudeći po njezinoj trošnoj i lomljivoj kočiji, vjerojatno je bila lošijeg imovinskog stanja te je odlučila preuzeti kraljevstvo svoga rođaka kralja Randolpha. Njezin je plan skoro uspio, trovala je kralja i dovela ga do smrti, pokušala se riješiti i njegovih dvanaest kćeri, ali nije uspjela. Princeze su spasile sebe i oca, a kneginja je bila kažnjena čarolijom da vječno pleše. To je učinjeno tako što je bacila čarobnu prašinu na Barbie Genevieve, no ona ju je lepezom otpuhala natrag na kneginju. Slično se dogodilo s Mutimirom koja je još jednom probala zauvijek zatočiti Barbie Matovilku u toranj. I to riječima „[Z]idine, zidine od kamena tvrdog, zauvijek zatočite zatočenicu srca lažljivog“,³ zaboravljajući pritom da Barbie Matovilka nije ona koja je lagala. Sličan obrat dogodio se s Kraljem miševa i Barbie Klarom u *Barbie u Krcko Orašćiću* (2001) kad je Kralj bacio čini na princa Erika, a Barbie mu je priskočila u pomoć tako što je uzela mač te iskoristila njegovu oštricu kao zrcalo i vratila čini natrag na Kralja.

³ Hurley, Owen, red. 2002. *Barbie: Matovilka*, 55'40".

Za razliku od svih navedenih Barbie likova, jedan je od njih najkompleksniji: Barbie Eden u *Barbie u božićnoj priči* (2008). Ona nema predmet ljubavnog interesa ni zlu maćehu ili zlu rođakinju. Ona je sama i zlikovac i junak ove priče. Na početku je Barbie Eden umišljena kazališna pjevačica koja mrzi Božić. Kako je jako talentirana i radišna, ona svoje radnike, među kojima je i njezina prijateljica iz djetinjstva, tjera da rade za Božić iako zna da imaju obitelji i djecu kojima žele poći, dok je ona sasvim sama. Odrasla je sa svojom tetom Marie koja ju je cijeli život tjerala da pjeva i uskraćivala joj igru te govorila kako samo sebični ljudi mogu uspjeti u životu. Tu, naravno, leži korijen problema koji Barbie Eden ne uviđa sve dok joj tri božićna duha ne pokažu kako će izgledati njezina budućnost ako se nastavi tako ponašati. Pritom Barbie Eden uči iz svojih grešaka i napokon se mijenja, postaje dobra osoba i pušta sve da vide svoju obitelj na Božić. Tako je Barbie uspjela biti i heroj i zlikovac ove priče. A predmet ljubavnog interesa ipak je dobio svoje mjesto na ekranu, ali ne kod Barbie Eden, već njezine prijateljice Katarine.

Bilo kako bilo, u Mattelovim filmovima ženski lik bez sumnje nosi najjači karakter. Muški protagonisti tu su da bi pratili svoju partnericu i uz nju plesali, poštovali je te razumjeli njezine poslovne i obiteljske obveze. Barbie je tu da rješava probleme, spašava princa, poražava zlikovce i pritom vodi računa o sebi i svojim prijateljima i kućnim ljubimcima. Tako djevojčice koje gledaju ove filmove vide sposobnu, emocionalno zrelu djevojku koja ne treba princa da bi joj život bio potpun. Osim toga, navodi Julia Still, ovi su filmovi sredstvo kulturnog opismenjavanja. Naime, svi navedeni animirani filmovi crpe motive iz određenih bajki, romana, baleta i slično. Tako je *Barbie u Krcko Oraščiću* (2001) napravljena prema baletu *Orašar* (1892) ruskog skladatelja Petra Iljiča Čajkovskog, *Barbie: Matovilka* (2002) po istoimenoj bajci braće Grimm, *Barbie na labuđem jezeru* (2003) ponovno po baletu *Labuđe jezero* (1877) Petra Iljiča Čajkovskog, *Barbie – Princeza i skitnica* (2004) prema poznatom romanu *Kraljević i prosjak* (1881) Marka Twaina, *Barbie i dvanaest rasplesanih princeza* (2006) po bajci braće Grimm, *Barbie u božićnoj priči* (2008) prema romanu *Božićna priča* (1843) Charlesa Dickensa, a *Barbie i tri mušketira* (2009) prema romanu Alexandrea Dumasa.

BARBIE U KNJIŽEVNOSTI

Najupečatljiviji zapis o Barbie u hrvatskoj književnosti mogao bi biti onaj Maše Kolanović – roman naziva *Sloboština Barbie*. Kako kaže Miljenko Jergović u pogovoru, ovo je roman s kraja djetinjstva. I zaista, vidimo priču sa zvukom sirena za uzbunu koja se odvija u zagrebačkom neboderu na Sloboštini, vrijeme je Domovinskog rata, ali on nije u centru radnje, već je u prvom planu odrastanje djevojčica i dječaka koji su dane provodili u podrumu i u kvartu i pritom smišljali aktivnosti za svoje Barbie lutke. One su glavni likovi, antropomorfizirane su i mi pratimo živote koje im stvaraju djeca iz Sloboštine. Barbie je već odavno bila *celebrity*, a onaj tko je imao originalnu lutku uživao je statusni simbol u kvartu. I onaj tko posjeduje pravu Barbie, taj ima najvrjednije bogatstvo.

A ne imati pravu Barbie značilo je biti iskonski nesretan. Tu mračnu fazu pr. Br. prekinuo je moj stric Ivo iz New Yorka i poslao Barbie na moju adresu jer jednostavno nije htio dopustiti da njegova nećakinja u Jugoslaviji bude bez tog malog, ali važnog pokazatelja prestiža i blagostanja. (...) Kada sam otvorila kutiju i odriješila Crystal Barbie zaštitnih ovojnica, bio je to osjećaj kao da sam dotaknula malo božanstvo. (...) Ona više nije bila nedostižan predmet koji sam prije toga vidjela samo u reklamama na satelitskoj, a koju sam toliko puta zamišljala igrajući se u mašti kao da je stvarno posjedujem. Sada sam ja prvi put u životu imala nešto zaista vrijedno. (Kolanović, 2008: 16-17)

Koliko je našoj protagonistici bila važna Barbie dokazuje prvo poglavlje u kojem uslijed opasnosti, uz buku sirene za uzbunu, pakira svoj koferić na Štrumpfove te sprema „svoju najvrjedniju pokretnu imovinu“ (Kolanović, 2008: 15) jer ako Barbie ostane uz nju kad sve drugo izgubi, onda će i dalje imati smisla živjeti. No, nije bilo potrebno spakirati samo Barbie, pa ipak i ona ima svoju imovinu i svoj život. Tako je u koferiću postojalo mjesto i za Barbien neser u kojem se pak nalazila Barbiena imovina: „Jer što je Barbie bez svojih savršenih stvari kojih jednostavno mora imati u izobilju?! Najobičnija seljača iz Rukotvorina“ (15). Osim Barbie, djevojčica iz Sloboštine posjedovala je i Skipper.

Iako je M. G. Lord Kena nazvala pukim Barbienim dodatkom, našoj protagonistici nije bila potrebna literatura da bi to shvatila. Svaka djevojčica iz devedesetih znala je da Ken ne izaziva nikakvu sreću, ali da ga svaka prava Barbie mora imati uza se. Slično je i sa Skipper, doduše, ona je bila stepenicu iznad Kena.

Aerobic Skipper bila je gotovo jednako savršena kao Barbie u nekoj siromašnjoj klasi. (...) Premda Skipper nikada neće moći biti Barbie, jer ima manje cice i anatomski ne može nositi štiklice, svatko tko imalo drži do sebe mora imati bar jednu Skipper. Naravno, uz Kena koji je

nužan, iako zapravo nikakva veća euforija ne može proizaći iz posjedovanja Kena, koji tako i tako samo služi kao Barbikin pribor. (Kolanović, 2008: 19)

Iako su Skipper i Ken bili drugorazredne lutke, ipak su i oni trebali svoju imovinu, doduše, Skipper malo bogatiju od Kena. A svi dodaci, odjeća i obuća mogli su se vidjeti na televiziji, u raznim katalogima i jednoj od najvažnijih literatura – Barbie časopisima.

U tom štivu svaki bi nas mjesec dočekaio poklon. U primjerima kojima sam se ja koristila tako smo u prosincu 2006. godine dobili roza torbicu za novogodišnju zabavu, dok smo u listopadu 2008. dobili blještavu torbicu „za sve cure sa stilom“. Osim toga dobivali su se privjesci, remeni, kišobrani, nakit, čarobna ploča za pisanje i pečati. Sve to, naravno, s likom Barbie. U svakom broju tih časopisa, točnije od 2006. do 2011. godine, nalaze se po jedan strip, bojanka, zagonetka, labirint, pronalaženje razlika, poster, DIY projekti za izrade maski, hvatača snova, okvira za slike i slično, zatim recepti te Barbiene omiljene aktivnosti koje su svaki put drugačije, jer Barbie zna i može sve. Ona u jedanaestom izdanju časopisa, u listopadu 2008., vozi romobil i role te igra tenis i golf u jednom popodnevu, a već u trinaestom izdanju, u prosincu iste godine, postaje hollywoodska zvijezda, hoda crvenim tepihom i osniva rock grupu. Ipak, već je jasno da iako voli modu i ljepotu, Barbie nije stereotipna šminkerica. Ona u dvanaestom izdanju, u studenom 2009., ide na kampiranje i neustrašivo istražuje što se to njoj i njezinim prijateljima šulja oko šatora, a godinu dana kasnije, u istom izdanju 2010., Barbie je na ranču i uči nas sve što trebamo znati o brizi za konja.

No na stranu sve to, Barbie je, kao i uvijek dosad, samoj sebi dovoljna i vrijeme najradije provodi sa svojim prijateljicama Terezom i Niki ili sa svojim mlađim sestrama Skipper, Shelly i Stacie. Ipak u šestom izdanju časopisa, u svibnju 2009., u stripu vidimo kako Barbie pati za svojim plastičnim drugom. Nakon trčanja i joge (jer za Barbie je svaki dan aktivan i dobro iskorišten) počeli su se kovati planovi za večernji tulum na plaži. Barbie i prijateljice su se dogovorile što će sve ponijeti i koga će pozvati. Ken je bio jedan od uzvanika, stoga ga je Barbie nazvala i začudila se – isključen mu je mobitel. Pritom u dvije stripovske sličice vidimo kako Ken roni i istražuje podmorje, a kraj njegove slike stoji vidno uzrujana Barbie, gotovo na rubu suza jer joj se ne javlja. Možemo samo pretpostaviti koje joj misli prolaze glavom; je li mu se štogod dogodilo, je li mu prazna baterija ili ona najopasnija stvar, nije li možda s drugom ženom. To nismo mogli saznati jer nam Barbie nikad ne bi dopustila da je vidimo kako pati zbog muškarca. Kad je Ken izronio i pojavio se, ona je odmah bila bolje volje i kazala: „[A]h, tako dakle! Bio si u dubinama oceana! Naravno da se nisi mogao javiti

na telefon!“, priznajući nam kako ju itekako zanima i brine što ga je to spriječilo. Ipak je sve dobro završilo i oboje su bili na tulumu s kojeg je Ken morao ranije otići.

Ken: Kakva šteta... a mogli smo skupa promatrati zvjezdano nebo!

Barbie: Oh, da, baš šteta... Ken je morao otići pa sam bila pomalo tužna. A tada sam pogledala nebo i spazila zvijezdu padalicu. Brzo sam nešto poželjela... Ken bi odsada trebao biti pored mene uvijek kad je noćno nebo ovako čarobno! (Barbie, prevela Laura Lui, 2009)

Osim ovog blagog Barbienog ispada možemo primijetiti neke male nepravilnosti na temelju onoga što piše u časopisima i onoga čemu nas Barbie uči još od 1959., a to je da ona (i djevojčice) mogu baš sve i da im nipošto ne treba muškarac za sreću. Ono što mi je prvo upalo u oko na naslovnici najranijeg broja koji sam pronašla (broj 13. iz 2006. godine) jest Barbie u kuhinji kako peče kolače. Razlog zbog kojeg me to jako „ubolo“ u oči jest činjenica što je, kako sam još na početku napisala, Ruth Handler napravila Barbie tako da bi se djevojčice mogle prestati igrati obitelji, čak je zabranila da Barbie ima usisavač. Pritom 47 godina kasnije, Barbie je tinejdžerica koja svaki četvrti utorak (kako izlaze časopisi) stoji u kuhinji i dijeli recepte. Od domaćice s djecom postala je domaćica sa sestrom. Svakog četvrtog utorka mijenja zanimanja i bavi se svim i svačim, no kuhinja joj je očito uvijek pri ruci. Možda sam prestroga prema Barbie jer ipak mora i ona nešto jesti. S vremenom je izašla iz kuhinje. U prvom broju ovogodišnjeg izdanja (2024.) Barbie je ispekla slastice za svoje prijatelje i pozvala nas da ih ukrasimo bojama, no ove godine nije nam dala nikakav recept. Još jedna očita razlika jest što stripovi prate Barbie Malibu i njezine prijatelje. Glavni lik više nije Barbie nego njezina „podvrsta“. Osim toga likovi iz stripa više nisu crtani, kao u izdanjima od 2008. do 2011., već kao da se vraćaju u 2006. gdje su likovi u stripovima bile plastične lutke, baš onakve s kakvima smo se igrali. U 2024. oni su doduše modernizirani, pa više izgledaju kao CGI. Nadalje, časopis je dobio i sekciju „Upoznajmo“, gdje nam svakog mjeseca predstavlja ženu s velikim (znanstvenim) postignućima. Tako smo u siječnju 2024. upoznali dr. Antje Boetius, nagrađivanu istraživačicu polarnih i morskih dubina kojoj su poseban predmet interesa klimatske promjene. Osim informacija o dr. Boetius dobivamo fotografiju na kojoj se vidi i njezino „najvažnije“ postignuće; ona ima vlastitu Barbie lutku izrađenu po njoj!

BARBIE, RED. GRETA GERWIG (2023)

Barbie je bio jedan od najiščekivanijih filmova 2023. godine. Od redateljice Grete Gerwig očekivalo se puno, a s tim da je film imao devet nominacija za Zlatni Globus i osam za Oscara, pa valjda možemo reći da je Gerwig ispunila očekivanja. Iako je *Barbie* osvojila samo Globus u dvije kategorije (najbolje filmsko i financijsko postignuće te najbolja originalna pjesma) ima se tu štošta za ispričati.

Kako sam navela ranije, Barbie je već odavno *celebrity* stoga nas nije trebalo upoznavati s njezinim likom i djelom. Baš kao što je Barbie konzumeristica, tako su i njezini obožavatelji, i ona (očito) može prodati gotovo sve. Da bismo znali što nas čeka na ljeto 2023., već početkom godine društvene su mreže preplavili promotivni poster i preko kojih se pomalo otkrivala ekipa koja će sudjelovati u filmu. Osim toga, kraj svakog od njih dobili smo rečenicu koja je otkrivala malo više o njima. Svaka od tih rečenica imala je isti početak: „*This Barbie is...*“. Tako smo primjerice vidjeli kako će pjevačica Dua Lipa biti sirena („*This Barbie is mermaid.*“), Kate McKinnon je Barbie koja radi špage („*This Barbie is always in the splits.*“), Issa Rae je bila predsjednica („*This Barbie is president.*“), Sharon Rooney je bila odvjetnica („*This Barbie is a lawyer.*“), dok je glavna glumica, Stereotipna Barbie, bila Margot Robbie i ona je bila apsolutno sve („*Barbie is everything.*“). S druge strane bili su tu i Kenovi, sekundarni kao i uvijek; Ryan Gosling („*He's just Ken.*“), Simu Liu („*He's another Ken.*“), Scott Evans („*You guessed it. He's a Ken.*“), Ncuti Gatwa („*Ken Again!*“). Ovakvo predstavljanje odaje nam ono što već odavno znamo – Barbie može biti sve. Ali Kenovi još nisu pronašli svoje mjesto dalje od Barbiene sjene. Sve do Grete Gerwig.



Slika 5. *Barbie* (Gerwig, 2023: 2'33")

Film započinje pripovijedanjem Helen Mirren pri čemu vidimo *homage Odiseji u svemiru* (red. Stanley Kubrick, 1968). Naime, prikazane su nam djevojčice koje se igraju jednim lutkama koje su dotad postojale – bebama. Tada se po prvi put pojavljuje Barbie lutka u crno-bijelom kupaćem kostimu iz 1959. godine, što neodoljivo podsjeća na uvodnu scenu *Odiseje u svemiru* u kojoj majmuni prvi put ugledaju monolit (slika 5). Ubrzo nakon toga prebacujemo se u Barbie Land u kojemu vidimo Barbie i njezine susjede i prijateljice. Glavna junakinja filma, takozvana Stereotipna Barbie, živi u tipičnoj roza Barbie kući. Nema zidove ni stepenice koje ju vode na drugu i treću etažu. A zašto bi i imala – Barbie ide od jedne do druge prostorije onako kako ju postavi dijete koje se s njom igra, stoga joj ne treba neka logična putanja. Njezino velebno zdanje ima plastičnu vitrinu u kojoj je čeka odjeća i svi potrebni modni dodaci za taj dan, kupaonicu u kojoj ima veliki tuš iz kojeg teče fiktivna voda te bazen koji ima plastičnu vodu. U svojoj roza kuhinji ima tetrapake s fiktivnim mlijekom koje doručkuje uz tost u obliku srca koji joj na tanjur izbacuje poznati staromodni, estetski privlačan toster marke Smeg. Pritom u pozadini svira prigodna pjesma „Pink“ pjevačice Lizzo koja savršeno dočarava još jedan savršeni dan u životu Barbie.

When I wake up

In my own pink world

I get up out of bed and wave to my home girls

Hey Barbie, hey

She's so cool

All dolled up, just playing chess by the pool. (Lizzo, 2023)

Kad Barbie nakon svoje jutarnje rutine izađe iz kuće, sjeda u svoj roza kabriolet i pozdravlja sve svoje susjede i prijateljice, mahom barbik. Mogli bismo reći da su poredane po određenoj hijerarhiji, od onih njoj najbližih i najpoznatijih, pa do kontroverznih. Tako prvo pozdravlja svoju sestru Skipper, zatim trudnu Midge koju brzo uklanjaju iz kadra jer ju je Mattel jednako brzo povukao iz prodaje – trudna lutka za javnost je, izgleda, ipak bila previše čudna. Na njezinom putu svi oduševljeno pozdravljaju Stereotipnu Barbie kao i ona njih. Pritom na tom putu, kao i kroz cijeli film, možemo vidjeti reference na različite filmove i pop-kulturne fenomene. Tako dok prolazi pokraj kina, vidimo plakat za *Čarobnjaka iz Oza* iz 1939. godine (red. Victor Fleming) na što će se kasnije vidjeti i referenca kad Barbie krene na put u stvarni svijet koji je popločan roza opekama, baš kao što je Dorothy putovala do Smaragdnog grada, doduše, stazom od žutih opeka. Osim kino plakata, Barbie na svom putu pozdravlja i sve radnice koje obavljaju radove poput građevine, vrtlarstva i sličnog, što će u

pravom svijetu biti potpuno drugačije. No Barbie ni ne sluti što je čeka. Ona sa smiješkom obavlja sve svoje dnevne dužnosti poput odlaska na Vrhovni sud te dodjele Nobelovih nagrada gdje je dobitnica svake nagrade – Barbie! Kad sve obavi, kreće na plažu i na putu se divi Barbie verziji Mount Rushmorea na kojoj se nalaze prva Barbie iz 1959. godine, njoj s lijeva Originalna Christie odnosno afroamerička Barbie iz 1968., Orijentalna Barbie odnosno prva azijska Barbie iz 1981. te California Dream Teresa, prva latinoamerička Barbie iz 1987. godine.

Barbie nakon svojih dužnosti stiže na plažu gdje je čeka Ken kojem je dan ispunjen samo ako ga ona pogleda. Ken ne ide na Vrhovni sud, ne druži se s predsjednicom, niti sudjeluje u dodjeli Nobelovih nagrada. Njegova je zanimacija samo plaža. I Barbie, naravno. Zato se svim silama trudi da joj bude blizu, pokušava je zadiviti surfanjem, poziva se na njezinu zabavu, pleše i čeka da ga primijeti. No Kenov će se svijet napokon promijeniti kad Barbie počne razmišljati o smrti. To se naime dogodilo na njezinoj zabavi i otad joj se život pogoršao. Počela se buditi umorna, imala je jutarnji zadržak, imaginarna voda u tušu bila je hladna, jutarnji tost u obliku srca bio je zagoren, a mlijeko je bilo pokvareno – baš kao Barbie. A najgore od svega što joj se dogodilo bila su spuštena stopala i pojava celulita. Zato su je sve ostale barbike poslale kod takozvane Čudne Barbie (eng. *Weird Barbie*) koju tumači Kate McKinnon, a koja pomaže barbikama koje bi se „pokvarile“. Naime, Čudna Barbie bila je igračka jedne nemarne djevojčice koja ju je obojala i deformirala i sada Čudna Barbie stalno stoji u špagi s pošaranim licem i spaljenom kosom. Zato ona jedina može pomoći Stereotipnoj Barbie i daje joj izbor pri čemu Greta Gerwig uključuje još jednu filmsku referencu. Ovog puta u pitanju je *Matrix* (red. Wachowski, Lana i Lilly, 1999). Naime Stereotipna Barbie, baš kao i Keanu Reeves, dobiva izbor, doduše ne s tabletama već s cipelama. Ako odabere roza štiklu, može sve zaboraviti i ostati u Barbie Landu, a ako odabere Birkenstock natikaču, može znati pravu istinu. Za razliku od Reevesa u *Matrixu*, Barbie je probala biti pametnija i odabrala je živjeti u Barbie Landu i sve zaboraviti, ali Čudna Barbie to ne dopušta jer zapravo nema izbora, izmislila ga je samo da Stereotipna Barbie misli da ima kakvu kontrolu nad životom. No, prava je istina da se sada mora zaputiti u pravi svijet i pronaći djevojčicu koja projicira svoju bol na nju. Barbie tako sjeda u svoj roza kabriolet koji baš ne odgovara njezinoj visini (ali to je tako s Barbie automobilima), putuje roza stazom gdje je uplaši Ken koji se skrio na zadnje sjedalo i odlučio početi sa svojom simpatijom. Kad su napokon stigli u stvarni svijet, prva im je postaja bila Venice Beach gdje su stigli sa svojim neonskim rolama u kričavo rozim trikoima. Svi su ih čudno gledali i rugali im se na što Barbie nije navikla.

Umjesto djevojaka koje rade na gradilištu Barbie je ugledala grupu muškaraca koji su joj dobacivali prostote dok je Ken dobio sasvim drugačiji tretman. Osjećao se kao da mu se svi dive.

Barbie: I don't know the word for it, but I'm conscius, but it's myself that I'm conscius of.

Ken: I'm not getting any of that. I feel what could only be described as admired. But not ogled. And there's no undertone of violence.

Barbie: Mine very much has an undertone of violence. (...)

Ken: Evereything is almost like... reversed here. (*Barbie*, red. Gerwig, 2023: 28')

Dok je Barbie razmišljala kako da pronađe svoju djevojčicu, Ken je počeo otkrivati svijet patrijarhata. Teretane u kojima se muškarci podupiru, policajce koji jašu na konjima, korporativne firme u kojima su žene podređene muškim kolegama, novčanice na kojima su isključivo muškarci i slično. Nastavno na to vidimo Mattel, korporaciju punu muškaraca s jednom ženom u predvorju. Predsjednik Mattela (Will Ferrell) predstavlja apsurd toga što, kako u fiktivnom Mattelu, tako i u svijetu, muškarci vode glavnu riječ i odlučuju o tome što se dopada djevojčicama i ženama. Kasnije on čak kaže kako su imali puno žena u Mattelu, čak dvije – od kojih je jedna Ruth Handler koja će na kraju pomoći Barbie da donese najvažniju odluku u životu.

Barbie, zgrožena pravim svijetom, napokon pronalazi djevojčicu Sashu (Ariana Greenblatt) koja joj otkriva potpuno novu sliku o tome kako ljudi percipiraju barbikę:

You've been making women feel bad about themselves since you were invented. (...) You represent everything wrong with our culture. Sexualized capitalism, unrealistic physical ideals. (...) You set the feminist movement back fifty years. You destroy girls' innate sense of worth and you're killing the planet with your glorification of rampant consumerism. (...) And until you showed up here and declared yourself Barbie, I hadn't thought about you in years, you fascist! (*Barbie*, red. Gerwig, 2023: 40')

Mogli bismo reći da se ovdje krije referenca na Barbienę konkurenciju, odnosno Bratz lutke. Naime, Sasha se nalazi sa svoje tri prijateljice koje imaju osobine poput poznatih „Bratzica“, pa tako vidimo plavokosu djevojčicu koja bi predstavljala Chloe, zatim Latinoamerikanku koja predstavlja Yasmin te Azijku koja predstavlja Jade. Barbie uz njih, točnije uz Sashin govor, prvi put zaista shvaća da je u stvarnom svijetu nešto trulo; u jednom je danu dvaput plakala, ovdje žene ne podupiru žene, muškarci nisu uvijek „drugi“ i ništa nije savršeno kao u

Barbie Landu. Želeći se što prije maknuti iz takvog svijeta, odlučuje sa Sashom i njezinom majkom Glorijom otići u Barbie Land. Naime, Sasha nije djevojčica koju je Barbie tražila, već Gloria, njezina mama koju igra America Ferrera, a koja je inače ranije navedena jedina zaposlenica Mattela.

Kad su stigle u Barbie Land, sve je bilo naopako; barbike s Vrhovnog suda su postale navijačice i brinule se da Kenovi imaju dovoljno piva, Mount Rushmore više nisu krasile četiri barbike već četiri konjske glave, zrakom je, pričvršćen za zrakoplov, letio transparent na kojem je pisalo Ken, a najgore od svega, Barbie je ostala bez svoje kuće. Preuzeo ju je Ken i pretvorio u takozvanu *Mojo Dojo Casa House*, kuću u kojoj je imao mini hladnjak s pivima te vrata na kojima je pisalo *Kendom Saloon* s velikom slikom konja – jer su Kena očarali konji, koji su za njega postali simbol muškosti i patrijarhata.



Slika 6. Barbie/Ken Mount Rushmore (*Barbie*, Gerwig, 2023)

Za to vrijeme u pravom svijetu Ken je po prvi put postao važniji od Barbie, igračke s njegovim likom prodavale su se kao nikad dosad, a Barbie je postala „druga“. No ni to nije bilo najgore. Naime, sve su barbike pale pod utjecaj novootkrivenog patrijarhata i postale su sluškinje Kenovima. Stoga Barbie odustaje, ne može zamisliti što je pošlo po zlu i ne pomišlja na to da bi ona mogla snositi dio krivnje za ovaj novi poredak. Po prvi put osjeća tugu i anksioznost i osjeća se nemoćno. Naposljetku je spašava danas već poznat Glorijin monolog koja joj objašnjava da, kako u pravom svijetu, tako ni u Barbie Landu, nije lako biti žena.

It is literally impossible to be a woman. You are so beautiful and so smart and it kills me that you don't think you're good enough. Like we have to always be extraordinary. But somehow, we're always doing it wrong.

You have to be thin, but not too thin. And you can never say you want to be thin. You have to say you want to be healthy, but also you have to be thin. You have to have money, but you can't ask for money because that's crass. You have to be a boss, but you can't be mean. You have to lead, but you can't squash other people's ideas. You're supposed to love being a mother, but don't talk about your kids all the damn time. You have to be a career woman but also always be looking out for other people.

You have to answer for men's bad behavior, which is insane, but if you point that out, you're accused of complaining. You're supposed to stay pretty for men, but not so pretty that you tempt them too much or that you threaten other women because you're supposed to be a part of the sisterhood.

But always stand out and always be grateful. But never forget that the system is rigged. So find a way to acknowledge that but also always be grateful.

You have to never get old, never be rude, never show off, never be selfish, never fall down, never fail, never show fear, never get out of line. It's too hard! It's too contradictory and nobody gives you a medal or says thank you! And it turns out in fact that not only are you doing everything wrong, but also everything is your fault.

I'm just so tired of watching myself and every single other woman tie herself into knots so that people will like us. And if all of that is also true for a doll just representing women, then I don't even know. (*Barbie*, red. Gerwig, 2023: 1:13h)

Na isti se način i druge barbike spase od epidemije patrijarhata koja je zavlada u Barbie Landu. Pritom sve skupa odlučuju vratiti svoj svijet u normalu i odlučuju izmanipulirati

Kenove te im preoteti moć. Najlakši je način za to bio da ih okrenu jedne protiv drugih i pošalju u rat. Dok su muškarci ratovali, žene su ponovno preuzele Vrhovni sud i cijeli Barbie Land. Kad je Barbie vidjela razočaranje u Kenovim očima, napokon je shvatila zašto je u krizi. Ken nikad nije bio samo Ken. Fraza je uvijek *Barbie i Ken*, a nikada ovo potonje. No, kao i obično, Barbie ga spašava i objašnjava mu da je sam po sebi dovoljan. Pritom, poput malog djeteta, on postaje sretan jer je napokon shvatio tko je. Teško je ne primijetiti da je prikazan poput kakva luzera koji ne može bez žene shvatiti svoju pravu vrijednost. Kad bismo preokrenuli muške i ženske uloge, mogli bi ovakav kraj nazvati mizoginim, a možda i cijeli film, ali to bi morao biti posve novi rad. Na Kenovu radost Barbie Landom više neće vladati samo djevojke. Doduše hoće, ali integrirat će i muškarce u društvo. No za nas najvažnija Barbie odlazi u pravi svijet. Ruth Handler je odvodi i objašnjava joj da Barbie nije napravljena da bi dobila sretan kraj s Kenom. Film završava velikim trenutkom za svaku ženu koji je, kad razmislimo, jako pozitivno prikazan. Riječ je o odlasku kod ginekologa. Za mnoge djevojke i žene to je bio traumatičan, sramotan ili tjeskoban trenutak. Ali Barbie, sada pravim imenom Barbara Handler, ulazi u ordinaciju navlačeći gledateljicu da misli da ide na razgovor za posao, i s velikim smiješkom i ponosom govori da je došla na svoj prvi ginekološki pregled.

ZAKLJUČAK

U ovom radu nastojala sam obuhvatiti što više Barbie sadržaja, ali nemoguće ih je skupiti sve. Gotovo svakog trenutka nastaje nešto novo. Nova igračka, novi animirani film, novi igrani film, novi broj časopisa, nova knjiga, novi trend. Barbie je postala poznata ličnost koja, kako se čini, nikad ne izlazi iz mode. Čak i na meti kritika, ona drži glavu gore, ima savršenu frizuru i šminku i nikad ju nećemo vidjeti poraženu. Osim možda kod Grete Gerwig, ali samo na kratko. Cilj ovog rada bio je proučiti Barbie otkad je bila samo ideja u začetku pa sve do danas. Pokušala sam pokazati zašto je Barbie puno više od stereotipne praznoglave plavuše, ali i analizirati zašto je gotovo cijeli svoj život na meti kritika. Došla sam do zaključka da Barbie itekako može biti feministica, ali i da je društvo možda ponekad prefragilno da poslušati nešto što nam želi poručiti fiktivni lik ili pak Barbie igračka. No jedno je sigurno: Barbie zaista može biti sve, kao što kaže i slogan „We girls can do everything, right Barbie“? I ako vjeruju, djevojčice je zaista mogu poslušati.

LITERATURA

1. Barbie časopis, 2006, br. 13, svibanj, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
2. Barbie časopis, 2008, br 11, listopad, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
3. Barbie časopis, 2008, br. 13, prosinac, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
4. Barbie časopis, 2009, br. 3, veljača, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
5. Barbie časopis, 2009, br. 6, svibanj, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
6. Barbie časopis, 2009, br. 12, studeni, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
7. Barbie časopis, 2010, br. 12, studeni, prev. Laura Lui, Egmont, Zagreb
8. Barbie časopis, 2011, br. 3, veljača, prev. Višnja Barić, Egmont, Zagreb
9. Barbie časopis, 2024, br. 1, siječanj, prev. Sara Mustapić, Egmont, Zagreb
10. Gerber, Robin, 2019, *Barbie Forever: Her Inspiration, History, and Legacy*, Epic Ink, Bellevue
11. Gerwig, Greta, 2023, *Barbie*, Los Angeles, Warner Bros. Pictures
12. Hurley, Owen, red. 2002, *Barbie: Matovilka*, Zagreb, Blitz Film, VHS
13. Hurley, Owen, red. 2003, *Barbie na labuđem jezeru*, Zagreb Blitz Film, VHS
14. Hurley, Owen, red. 2008, *Barbie u Krcko Oraščiću*, Zagreb Continental Film, VHS
15. Kolanović, Maša, 2008, *Sloboština Barbie*, Zagreb, VBZ
16. Lau, William, red. 2009, *Barbie i tri mušketira*, Zagreb Continental Film, DVD
17. Lau, William, red. 2004, *Barbie – Princeza i skitnica*, Zagreb Blitz Film, VHS
18. Lau, William, red. 2008, *Barbie u božićnoj priči*, Zagreb Continental Film, DVD
19. Lord, M. G., 2004, *Forever Barbie: The Unauthorized Biography of a Real Doll*, Walker Publishing Company, New York
20. Milligan, Lauren, 2010, „Barbie Works“, *Vogue*, 19. svibnja 2010.
21. Rand, Erica, 1995, *Barbie's Queer Accessories*, London, Duke University Press
22. Richardson, Greg, red. 2006, *Barbie i dvanaest rasplesanih princeza*, Zagreb Continental Film, DVD
23. Still, Julie, 2010, „Feminist Barbie: Mattel's Remakes of Classic Tales“, *An Online Feminist Journal*, br. 3, izdanje 2
24. Terry, Jennifer, 1995, *Deviant Bodies: Critical Perspectives On Difference in Science and Popular Culture*, Indiana University Press, Bloomington